Демчук Л.І., к.п.н., доц., кафедри екології та природоохоронних технологій
Татуревич Б., здобувач вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
спеціальності 103 «Науки про Землю»
Державний університет "Житомирська політехніка"

Наукові основи управління земельними та водними ресурсами в сільському господарстві «відродження-агро»

Регулювання процесів формування і використання земельно-ресурсного потенціалу має тісний зв'язок із сутністю поняття «природно-ресурсна основа», яке включає сукупність природних ресурси і природно-кліматичні умови окремих територій. Природні ресурси являють собою тіла і сили природи, які за певного рівня розвитку продуктивних сил можуть бути використані для задоволення потреб суспільства. Природно-кліматичні умови мають істотне значення для суспільства, але не беруть безпосередньої участі у виробничій і невиробничій діяльності.

Виявлено, що природно-ресурсний потенціал розглядається як сукупність усіх можливостей, засобів, запасів, джерел, які є і можуть бути мобілізовані, використані для досягнення певної мети. Ресурси визначають як запаси, цінність, можливості й засоби. Поняття «природно-ресурсний потенціал» найпоширеніше у науках, які вивчають території, є одним з найважливіших факторів розміщення продуктивних сил і включає окремі елементи природного середовища.

Таким чином, взаємодія суспільства і природи є однією із важливих умов розвитку і саме природа виступає основою розвитку суспільства, використовуючи природні ресурси за видами, враховуючи регіональні особливості території. Успішне функціонування і розвиток аграрного сектора залежить від рівня ресурсного забезпечення сільських територій. Важливу і вирішальну роль відведено землям сільськогосподарського призначення, що є не лише одним із видів природних ресурсів, а і матеріальною основою життєдіяльності суспільства. Визначено, що вагоме місце у природних ресурсах належить земельним ресурсам, які є одними з найбільш універсальних природних ресурсів, необхідних для усіх галузей економіки, суспільства. Особливості земельних ресурсів полягають у тому, що їх не можна замінити жодним іншим ресурсом, і вони використовуються за місцем знаходження. Саме земельні ресурси є територіальним базисом, який покладено в основу розвитку суспільства, окремих територій, у тому числі сільських територій. Земельні ресурси виступають територіальною базою розташування господарських об'єктів, системи розселення населення, а також предметом праці у сільському господарстві. Усі категорії земельних ресурсів незалежно від їхнього цільового призначення, цільового використання й власності складають єдиний земельний фонд. Розмір останнього перебуває у групі факторів мінімуму, в кінцевому рахунку виступаючи критичним фактором розвитку території. Тому максимально ефективне використання землі є одним з ключових принципів раціонального використання земельно-ресурсного потенціалу сільської територій, а розмір і структура земельного фонду — одним із найважливіших факторів розвитку. Збереження і відновлення земельно-ресурсного потенціалу, ефективність реалізації природоохоронних заходів ґрунтується на інституціональних засадах, що здійснюються відповідно до Конституції України, Земельного Кодексу України, Закону України «Про охорону земель», «Про охорону навколишнього середовища» і інших нормативно-правових актів. В Законі України «Про охорону земель» вказано, що земельні ресурси – це сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва у сільському та лісовому господарстві.

Отже, на основі дослідженого матеріалу сформовано класифікаційні види земельно-ресурсного потенціалу, які наведено на рис. 1.

Враховуючи те, що природно-ресурсне забезпечення розвитку аграрного сектора розглядається через кількісний і якісний рівень сукупного природноресурсного потенціалу у взаємозв'язку його елементів, з урахуванням територіальної ознаки вважаємо, що на земельно-ресурсний потенціал і на розвиток аграрного сектора впливають регіональні особливості території, на якій сконцентровано земельні ресурси. Обумовлено, що у використанні земельно-ресурсного потенціалу важливу роль відіграють не тільки регіональні особливості територій, а й інтенсивність використання земельних ресурсів, їхній екологічний, можливості до самовідновлення. Поняття «земельно-ресурсного потенціалу» вчені-економісти трактують по-різному і вкладають у нього дещо різне змістовне значення. Вважаємо, що на земельно-ресурсний потенціал, на підходи щодо його формування і використання впливають регіональні особливості території на якій сконцентровано природні ресурси. У використанні земельно-ресурсного потенціалу важливу роль відіграють екологічний стан і інтенсивність використання земельних ресурсів, асиміляційний потенціал. У контексті наведених міркувань, існує потреба у визначенні і доповненні поняття «територія», «сільська територія», «потенціал», «ресурсний потенціал» і «земельні ресурси», що є складною системою утворення взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, які складають певну єдність – «земельно-ресурсний потенціал сільських територій».

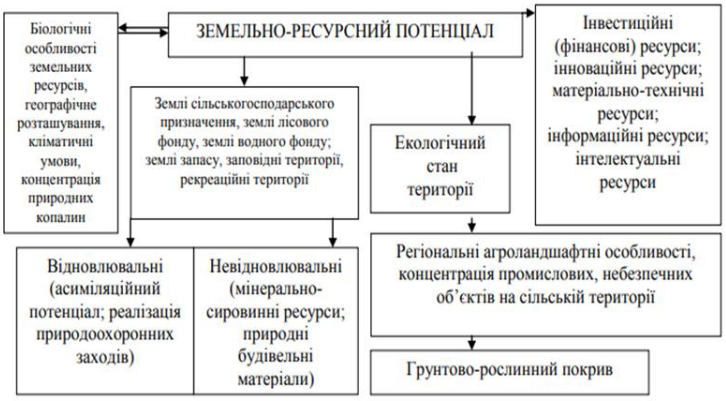

Рис. 1. Класифікаційні види, взаємозв'язки у формуванні і використанні земельно-ресурсного потенціалу сільських територій

Отже, потенціал є сукупність накопичених ресурсів та їх використаних і невикористаних потенційних можливостей у сфері виробництва матеріальних благ та послуг з метою найбільш повного задоволення потреб суспільства. Досліджуючи сутність поняття вважаємо, що потенціал є базовим елементом будь-якого підприємства, який поєднує у собі мету, можливість, засіб та рушійну силу джерела його розвитку з метою отримання відповідного результату. Існує велика кількість визначень поняття «ресурсний потенціал», які передбачають, що ресурсний потенціал є основою як виробничого, так і економічного потенціалу. Потенціал виробничих сил є постійною можливістю країни виробляти матеріальні блага з метою задоволення потреб суспільства, а потенційні виробничі не тільки матеріальні елементи, а також матеріальні умови, за яких здійснюється виробничий процес. У контексті розвитку сільських територій, аграрного сектора економіки слід окремо виділити сутність виробничого потенціалу, який є сукупністю виробничих ресурсів, що об'єднанні у процесі виробництва й мають певні потенційні можливості у сфері виробництва матеріальних благ та послуг.

Вважаємо, що сільські території є структурним елементом не тільки поселенської мережі, а й виступають засобом - земельні ресурси, базисом виробничо-господарської діяльності. Доведено, що земельно-ресурсний потенціал є складним природносоціальним утворенням, яке характеризується, як ознаками просторового та інтегрального природного ресурсу, так і об'єктом господарської діяльності, базою для розміщення продуктивних сил суспільства і розселення людей, засобом виробництва і визначає умови середовища життя людей. Таким чином, процес формування земельно-ресурсного потенціалу сільських територій включає особливості і передумови до суспільного використання земельно-ресурсного потенціалу за умови запровадження системних заходів з раціонального (ощадливого) ведення сільського господарства, збереження, відновлення і охорони довкілля.

Список використаних джерел

1. L.Demchuk, I.Patseva, H.Kireitseva, V.Kalenska, Ilya Tsyganenko-Dziubenko. Mechanisms for ensuring food, energy, and environmental security in the face of current challenges and threats. Prospects for sustainable development and ensuring the security of economic systems in the new geostrategic realities. Scientific monograph. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2023. P. 141-151.

2. L.I. Demchuk, I. Patseva, O. I. Uvaeva. History of the development of scientific and pedagogical education system in Ukraine: колективна монографія. Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2022. 486 c.

3. Малинівська, Л. І. (2013). Рекомендації щодо захисту людей в умовах техногенних та екологічних аварій. Наукові праці, 198, 88-91.

4. Пацева І.Г., Алпатова О.М., Демчук Л.І., Кірейцева Г.В., Левицький В.Г. Сучасний стан навколишнього природного середовища в умовах впливу війни. Екологічні науки : науково-практичний журнал. 2022. Вип. 4 (43). С.19-22.

5. Khrutba V., Morozova T., Kotsiuba I., Shamrai V. Simulation Modeling for Predicting the Formation of Municipal Waste. In: Shkarlet S., Morozov A., Palagin A. (eds) Mathematical Modeling and Simulation of Systems (MODS'2020). MODS 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1265. Springer, Cham. 2021. P. 24– 35. https://doi.org/10.1007/978-3-030-58124-4_3

6. Мельник-Шамрай В.В., Шамрай В.І., Пацева І.Г., Пацев І.С. Землеустрій як інструмент управління земельними ресурсами в умовах екологізації землекористування. Екологічні науки : науково-практичний журнал. К. : Видавничий дім «Гельветика», 2023. № 6(51). С.78-83

7. Валерко Р.А., Герасимчук Л.О., Пацева І.Г. Екологічна безпека питного водопостачання Черняхівської громади Житомирського району. Водні біоресурси та аквакультура, 2023. №2(14) . с. 40-50. https://doi.org/10.32782/wba.2023.2.4
Пацева І.Г., Кагукіна А.М., Луньова О.В. Тенденції зміни клімату Житомирщини. Екологічні науки. 2023. Вип. 6(51). С. 156-159.